

NOGLE SMAABEMÆRKNINGER OM NAVNESKIK, SÆRLIG SVENSK

AF

P. B. GRANDJEAN

Foranlediget ved Underhaandsspørgsmaal angaaende visse Navnesager indsendtes 4. Maj 1945 en Skrivelse (Statens heraldiske Konsulent, Journal-Nr. 1945 Nr. 622) til Justitsministeriet, der gerne ønskede sig orienteret nærmere om svenske Forhold paa dette Omraade. I Skrivelsen udtaltes:

Medens man i Danmark og Norge, bortset fra konstruerede Slægtsnavne, i Almindelighed stedse optog Stednavne som Slægtsnavn uden Ændringer, velegnede og mindre heldige, jvfr. Møjbæk, Møballe o. s. v., ja selv saadanne, der betegnede Købstæder, f. Eks. Mariager, Kolding, Faaborg, Holbæk, Ringsted, Maribo, Rønne med flere andre, nu i Virkeligheden en fra forskellige Synspunkter lidet heldig, undertiden endog upraktisk Navneskik, har svenske Borgere, i hvert Fald af en vis social Position, med varierende Fremgangsmaader, hyppigt kun benyttet Stednavnet som Udgangspunkt, naar nyt Slægtsnavn ønskedes dannet, hvilket Forhold først skal omtales. Den ogsaa i Sverige forekommende uændrede Optagelse af Stednavnet frembyder vistnok ingen større Interesse, hvilket ligeledes gælder mindre Ændringer: Rogberg af Rogberga, Staff (senere Staaff) af Stafre m. fl. I nogle Tilfælde træffes mere haardhændede Forandringer, saaledes Schartau af Skartofta. – At blot Stednavnets første Stavelse bibeholdtes, forsynet med en Tilføjelse, der vel i Regelen ene og alene skyldtes tilfældig personlig Smag, er et stadig gentaget Fænomen. Det skal her indskydes, at det i det følgende indenfor en Parenthes satte Navn altid er Stednavnet, uden at jeg skal forsøge at oplyse dettes Ortografi paa det Tidspunkt, da Slægtsnavnet dannedes – man skrev f. Eks. Helsingborg, ikke som nu Hälsingborg, Hvifvelsjö, nu Viveljsjö, ofte W for V o. s. v. – og uden at der gøres Rede for dets Karakter som Navn paa

Sogn, Landsby eller Gaard, sjældnere paa Købstad, Herred, Sø, Elv eller andre Lokalteter. Nærmere Oplysninger herom maa søges i den af GUSTAF ELGENSTIERNA udgivne fortræffelige Haandbog: Svenska Släktkalendern (I–XII, Stockholm 1912–37), hvorfra nærværende Meddelelser er tagne, hvad svenske borgerlige Slægtsnavne angaar. Personen, der antog det nye Slægtsnavn, nævnes af mig ved den Stilling, som kun tør siges at være af Betydning, dog, om muligt, i Forbindelse med Aar for Vedkommendes Fødsel og Død. I en Del Tilfælde savnes Oplysninger af denne Art; Aarstal er nedenfor oftere erstattede med summarisk Tidsangivelse.

Som Eksempler paa den netop anførte Fremgangsmaade hidsættes følgende: ALMGREN (Almby), Købmand, 1711–74, BERGLÖF (Bergsjö), Herredsskriver, Navnet antaget o. 1815, BEXELL (Bexheda), Kornet, død 1709, BJÖRNSTRÖM (Björnlunda), 18. Aarhundrede, BREDBERG (Bredby), Præst, 1707–74, HASSELBERG (Hassellösa), Fændrik, død 1719, HEDENGREN (Hedenskog), Brugsejer, død 1711, HÖKERBERG (Hökerstad), Præst, 1718–86, LIDMAN (Lidhult), Rigsdagsmand, 1720–85, som gav Navnet til sine tre Sønner, LINDMAN (Lindrum), Præst, 1670–1741, LOOSTRÖM (Lohärad), MILLQVIST (Milltorp), Guldsmed, 1743–82, PERMAN (Perno i Finland), Raadmand i Stockholm, 17. Aarhundrede, SIDENBLADH (Sidensjö), Kronolänsman, 1775–1823, SÖDERSTÉEN (Söderköping), Præst, 17. Aarhundrede, UPMARK (Upsala), Professor, 1664–1743, WISTRAND (Viby), Præst, 1703–74. Med en let afvigende Dannelse træffes Navnene EGERSTRÖM (Egboda), Bankokommissarie, 1718–84, QUENNERSTEDT (Quenneberga, nu med K), Præst, 1784–1860, SWARTLING (Svartebo), Hammersmedemester 1699–1779, TENGSTRAND (Tengened), Præst, 1740–1814, TENGWALL (atter Tengened), Præst, 1671–1731, WARHOLM (Waregården), Præst, 1739–1805, og WÄHLIN (Vårdsnäs), Præst, 17. Aarhundrede. Som et Kuriosum kan nævnes, at Navnet LALLERMAN (Lalleryd), Kronobefallningsman, 1662–1756, af en Regimentstrompter, 1702–69, ændredes til LALLERSTEDT og o. 1825 af den overalt i Skandinavien kendte Donator endelig til LETTERSTEDT, nu helt uden Forbindelse med Stednavnet. I enkelte Tilfælde har Slægtsnavnets anden Stavelse en Betydning, f. Eks. TJERNELD (*Västjärn* i Forbindelse med en våld, d. v. s. Ildebrand, der overgik Fædrenegaarden), Præst, 1748–1833. Hertil kommer de vistnok relativt faa Eksempler, der viser, at to Stednavne gav Anledning til det valgte Slægtsnavn: STENHAMMAR (Stenby og Hamra), Rustholder, 17. Aarhundrede, NORDLUND (Fædrenegaarden Gislev *Norregården* og Hustrus Fædrenegaard *Lund*),

LENNMALM (Fødesognet Lenna og Faderens Fødesogn Malma), to Brødre, 18. Aarhundrede. – Uden faktisk Analogi med alle disse Navne bemærkes Navnet BOLINDER (af en ved „Bostället“ voksende Lind), Præst, 1698–1767.

Det var sjældnere, at Stednavnets sidste Stavelse blev Slægtsnavnets første: SJÖGREN (Vivelsjö), ukendt Stilling, 1785–1846, BORGSTRÖM (? Trälleborg), Smedemester, 1795–1864, og, idet Stavelsen ændredes let, KULLGREN (Kinnekulle), to Købmænd, Brødre, 18. Aarhundrede, SAHLIN (Gesala), Præst, 1679–1749. – Stednavnets første Led kunde benyttes som Slægtsnavn, uden nogen Tilføjelse: HÖK (Hökhult), Præst, 1679–1766, jvfr. SIDNER (Sidensjö), Præst, 1788–1852, og HEDIN (Hidingsta), Frälseinspektör, 17. Aarhundrede.

Til et Enstavelses- eller i hvert Fald usammensat Stednavn føjedes undertiden et supplerende Led: BROMAN (Bro), Gæstgiver, 18. Aarhundrede, BECKMAN (Bäck), 17. Aarhundrede, LIEDHOLM (Lid), Præst, 1721–93, NYSTRÖM (Ny), Skræder, 1740–1816, NYSTRÖM (et andet Ny), Apotheker, 1747–99, STENDAHL (Sten), Præst, 1771–1847, RYDIN (Ry), Købmand, 1761–1822, hvortil slutter sig ÅSTRAND (Åsa), Vice-Härads höfding, 1751–1814, FAHLCRANTZ (Falu), Klokker, 1710–68, GRAFSTRÖM (Gräfte), Raadmand, 1702–64, LJUNGMAN (Ljunga), Løjtnant, 1654–1708, SKARSTEDT (Skara), Købmand, død 1808, STRINDBERG (Strinne), Præst, 1710–67, SCHENSTRÖM (Sjene), Raadmand, 1678–1741, SCHENSTRÖM (Skenninge), Købmand, 17. Aarhundrede, altsaa to enslydende Slægtsnavne, afledede af forskellige Stednavne, og endelig WETTERLING (Vettern, den store Sø), fra omkring Aar 1700.

Naar henses til Tilstedeværelsen af talrige andre sammensatte Slægtsnavne af Arten Nygren, Blomquist, Lundblad, Lindahl, Berglund, Malmberg, Nordström o. s. v., vel næsten altid nærmest antagne af æstetiske Hensyn, og yderligere til de ovennævnte Former for Navneskik, er det forstaaeligt, at en stockholmsk Borger af en udenlandsk Slægt CEDER i Midten af det 18. Aarhundrede tog Navnet CEDERLUND, og at Sønnen af en Fisker ved Hovdala i Skaane, PER NILSSON FISCHER, hvis Slægtsnavn vel kun hentydede til det beskedne Erhverv, som Ritmester selv pyntede paa Navnet, idet han, 1739–1821, kaldte sig FISCHERSTRÖM. Saa højt i Kurs var de sammensatte Navne. Jeg kan her ikke undlade at bemærke, at Børnene af en Præst, ANDERS PAULSSON RYKUS (STRÖM), død 1683, sammensatte deres Stiffaders Slægtsnavn FISCHER med Faderens Tilnavn og ogsaa kaldte sig FISCHERSTRÖM, nu rigtignok med virkelig Motivering. Et Par ganske ejendommelige

Navnedannelser foreligger, naar det ses, at en Kommissionslantmätare, 1723-99, af en fra Hamburg stammende Slægt STAHERM antog Navnet MALMSTEN (Fødestaden Malmö og den paa Stadens Torv liggende vidt bekendte Sten), og dermed bortkastede sit tyske Navn, idet en Gren af Slægten dog nu kalder sig STAHERM-MALMSTEN, og naar en Præst, 1795-1859, af en oprindelig wallonsk Slægt WÜRZEL valgte Navnet WERSÄLL (en Kombination af Stednavnet Versås og det arvede Navn).

Oversættelsen af Stednavne til Latinen eller en mere eller mindre vellykket Latinisering var alle Dage saare almindelig ved Navneantagelse, ikke blot indenfor Kirken og den lærde Verden (se min Bog „Dansk Sigillografi“, Side 287f). Som Eksempel paa det første, mest regulære Forhold er det næsten overflødigt at nævne de her i Landet saa kendte Navne PONTOPPIDAN og LACOPPIDAN (pons, Genitiv pontis, og Lac, Bro og Sø, begge i Forbindelse med oppidanus af oppidum). Hertil slutter sig PALUDAN (palus, Genitiv paludis, Kær). I alle tre Tilfælde bortkastede man snart den først anvendte Endelse -us. Fremgangsmaaden er international og skal derfor ikke belyses ved svenske, undertiden meget spidsfindige Eksempler, som det i Virkeligheden havde været meget fristende at anføre. Den simple Latinisering, naturligvis først og fremmest foretagen af den akademiske Stand, talrigst repræsenteret af Præster, var ikke blot almindelig i Datiden, men har i mange Tilfælde holdt sig til vore Dage. Her skal f. Eks. nævnes de endnu blomstrende svenske Slægter BRUZELIUS (Brusås), DAHLERUS (Dalby) og FALLENIUS (Fallebo), idet det, hvad disse tre Navne angaar, som man vil se, er Stednavnets første Stavelse, der har givet Anledning til Slægtsnavnet, endvidere RUDELIUS (Högruda), hvor sidste Led, samt BOWALLIUS (Bovallen) og KALLSTENIUS (Kallstena) begge Led gaar igen. Det usammensatte Stednavn genfindes i Navnene LOTHIGIUS (Löt) og SOMMELIUS (Sommen). Forbavsende mange af de latiniserede Navne førtes uændret videre i Sverige. For andres Vedkommende bortkastedes den latinske Endelse: ASCHANIUS (Aska), TISELIUS (Tisareboda), FORSSELIUS (Fors), SONDENIUS (Sonderängen), LOVENIUS (Loshult) og ROSENIUS (Roasjö) blev til ASCHAN, TISELL, FORSELL, SONDÉN, LOVÉN og ROSÉN. Forkortelsen forklarer Accenten i de sidstnævnte Navne. Ikke faa Slægter af græciseret Form træffes i Sverige den Dag i Dag, f. Eks. BOLANDER (Boteå), CARLANDER (Karleby), LUTHANDER (Lutarp), WIJKANDER (Alsvik), KINNANDER (Kinda) og SELANDER (Sel), Eksempler paa de ovenfor anførte, forskellige Afledninger af

Stednavnet. En enkelt Navnedannelse viser til og med, at Navnet latiniseredes og græciseredes samtidig: ARHUSIANDER (Västerås, paa Latin Arusia (Arhusia) som Regel dog Arosia). Det hele Corpus af svenske Navne præges i høj Grad af denne Forkærlighed for latinske og græske Former.

At en dansk Adelsslægt, for at nævne et bekendt Eksempel tog Navnet GYLDENSTIERNE efter Skjoldmærket: Guld-Stjernen, i blaat Felt, gaar forud for en senere Tids – i Henhold til Adelspatenter eller særlige Vaabenbreve – samtidig dannede Slægtsnavne og Vaabener, indbyrdes overensstemmende i større eller mindre Grad, se f. Eks. GYLDENPALM, HJELMCRONE, HOLMSKIOLD, LINDENCRONE, LÖVENSKIOLD, LÖVENÖRN, SVANENSKIOLD, GRIFFENFELD, ROSENÖRN o. m. a. Der lagdes ikke megen Fantasi for Dagen, idet disse Navne dog holdtes indenfor nogenlunde rimelige Grænser, der utvivlsomt blev overskredne naar man i Sverige komponerede adelige Navne som GYLLENGRANAT (født Hansson), HUMMERHJELM, MANNERSTRÅLE (sic) eller SILFVERPATRON,

Den honnette Ambition har til alle Tider og i alle Lande fejret store Triumfer paa Navnesagens Omraade. Her hjemme blev det i vore Dage forbeholdt Borgerstanden at erhverve ny og klingende Navne: ADELÖRN, GYLDENSLETTE, HÆRSKJOLD og LILJEFALK. At det sidstnævnte i 1901 blev valgt af en saa kultiveret Person som den udmærkede Militærhistoriker, Oberst AXEL LARSEN, disculperer i nogen Grad mindre initierede Mennesker, der ikke havde henvendt sig til kompetente Raadgivere. – Som jeg allerede for en Del Aar siden skrev i min Omtale af Personalhistorikeren, Justitsraad SOFUS ELVIUS (Dansk biografisk Leksikon VI, Side 318f), havde denne Mand i Egenskab af Forstander for „Genealogisk Institut“ sin Del af Ansaret for, at Navnesagen her hjemme, da den første tog Fart, aldrig kom ind i det rette Spor. Naar henses til, at denne Sag ogsaa senere stadig har været Genstand for forretningsmæssig Udnyttelse, havde det været saare ønskeligt, om Administrationen allerede paa et tidligt Tidspunkt i vanskelige Tilfælde havde kunnet støtte sig til en særlig, fast Konsulent i Navnesager, fuldt fortrolig med dansk eller endnu bedre med nordisk Sæt og Skik paa dette Omraade, og med de fornødne, ganske uundværlige filologiske Kundskaber. Indenfor den Kommission, der 1898–99 bearbejdede Stoffet, havde man sikkert fundet den rette Mand; ingen vilde med Billighed kunne vente, at Administrationen altid var i Stand til at bemestre alle Vanskeligheder, selv med

Navneloven af 22. April 1904 og Dahlerups og Steenstrups „Navnebog“ i Haand.

Som bekendt bruger man baade i Sverige og i Norge uforanderlige Patronymika som faste Slægtsnavne, ganske i Analogi med den danske Praksis, der støttedes paa Forordningen af 30. Maj 1828, og som – selv om et lignende Forhold var kendt allerede langt tidligere i „bedre“ Kredse – førte til en fuldkommen Karrikatur af Navnet, f. Eks. i Realiteten betegnende et Pigebarn som Peders Søn, dobbelt meningsløst, naar Faderen bar Fornavnet Ole.

Disse sidste Bemærkninger er jo faktisk ganske overflødige og tjener kun som Overgangsled til nogle afsluttende Ord. Sammenstillingen af et Slægtsnavn og et „sen“ – Navn med Brug af Bindestreg er paafaldende lidt udbredt i Sverige, se f. Eks. den svenske Statskalenders Navneregister og Haandbogen „Vem är vem“, sammenlignet med Kraks Blaa Bog. Den, der betragter et Lands Navnebestand som en Del af et Kultureje, kan kun med dyb Beklagelse se en fortsat Forøgelse af denne Praksis. Navnet Grandjean-Rasmussen er naturligvis noget mindre paafaldende end le Sage de Fontenay-Rasmussen, men dog en sproglig Abnormitet; i andre Tilfælde synes historiske Hensyn at være krænkede, selv om man endnu ikke staar overfor Navnene Danneskiold-Samsø-Mortensen eller Krag-Juel-Vind-Frijs-Jensen¹. Jeg kan ikke se andet end, at man ved Fastsættelsen af sammenstilte Navne i nogen Grad gør Indgreb i bestaaende Slægts Rettigheder, navnlig da det viser sig, at den, der fører Dobbeltnavnet, næsten altid til daglig kun betjener sig af det „finere“ Navn; Eksempel viser, at kun dette figurerer i Telefonbogen. Naar Sammenstillingen af Slægts- og „sen“-Navn er saa sjælden i Sverige, tør det antages, at lignende Betragtninger har gjort sig gældende og hertil en ganske udpræget national Navneskik.

Jeg skal tilsidst ikke undlade at tilføje, at der rundt omkring i Europa i de seneste Aar er opstaaet stor Interesse for borgerlige Vaabener; den antager ofte en ren fanatisk Karakter. Det svenske Riksheraldikerämbete har i en Del Tilfælde skriftlig godkendt Kompositioners Korrekthed i heraldisk Henseende og derved forlenet de paa-gældende Vaabener med et halvofficielt Præg. Uden at komme ind paa lignende Bestræbelser fra dansk, ikke-sagkyndig Side, praktiserede i

---

¹ Man har i Justitsministeriet meddelt, at der kun gives Tilladelse til at føre to Navne, forbundne med Bindestreg.

den sidste Tid med en forbløffende Naivitet¹, bør jeg vistnok fremhæve, at Bevilling til Antagelse af Bindestregs-Navne meget vel kan føre til Misbrug af danske Adelsslægters Vaabener, som helt eller delvis vil kunne usurperes. – Det her meddelte gør ikke Fordring paa at betragtes som andet end spredte Iagttagelser, der dog maaske ikke er helt uden Betydning.

---

¹ Det siger sig selv, at „Vaabenbreve“, udfærdigede af private Forretningsforetagender, eller „Indregistreringer“ af borgerlige Vaabener uden nogensomhelst Bemyndigelse er blottede for enhver Betydning.